

รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิต ของครอบครัวรักษาศีล 5
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
A MODEL AND PROMOTION OF FIVE PRECEPTS – OBSERVING FAMILY’S
LIVING IN THE NORTHEAST

พลศักดิ์ หอมสมบัติ* พระเจษฎา โชติธมโม (พงษ์สุระ)[†]

Received January 10, 2021; Revised February 12, 2021; Accepted June 25, 2021

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องเบญจศีลที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษารูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ใช้รูปแบบงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์ความเห็นเจ้าอาวาส ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน จำนวน 250 รูป/คน ผลการวิจัยพบว่าหลักเบญจศีล คือ การรักษากายและวาจาให้มีความเป็นปกติมี 5 อย่าง คือ 1) การห้ามฆ่าสัตว์ 2) ห้ามลักทรัพย์ 3) การห้ามประพฤติผิดในกาม 4) การห้ามพูดปด และ 5) การห้ามดื่มสุรา และเมรัย โดยมีหลักธรรมที่ส่งเสริมการรักษาศีลจำนวน 5 อย่าง คือ 1) หลักเบญจธรรม 2) หลักวิริย 3) หลักขันติโสรัจจะ 4) หลักสติสัมปชัญญะ และ 5) หลักปัญญา การรักษาศีลเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ส่วนการไม่รักษาศีลเป็นโทษต่อตนเองและสังคมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 : ชาวประชาเป็นสุขมีหน่วยงานขับเคลื่อนของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มี 3 หน่วยงาน คือ 1) วัด/พระสงฆ์ 2) บ้าน/ชุมชน และ 3) สถานศึกษา/ หน่วยงานอื่นๆ มีวัตถุประสงค์คือทำให้พุทธศาสนิกชนตระหนักถึงคุณสมบัติและความสำคัญและหน้าที่ความเป็นพุทธศาสนิกชนตลอดจนประโยชน์ของการรักษาศีล 5 รูปแบบและกิจกรรมเสริมสร้างการรักษาศีล 5 ของครอบครัวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 3 อย่างคือ 1) การให้ทาน 2) การฟังธรรม และ 3) การปฏิบัติธรรม ส่วนรูปแบบการดำเนินชีวิตตามหลักของศีล 5 มี 3 อย่าง คือ 1) การมีศรัทธา 2) ความเป็นกัลยาณมิตร และ 3) ความมีปัญญา โดยการรักษาศีลมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: ครอบครัว, ศีล 5, ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ABSTRACT

The three objectives of this research include: 1) To study the Five Precepts in Theravada Buddhism; 2) To study a model and cultural reinforcement of the study the five precepts observation family's life living in the Northeast. This research is a qualitative focused group discussion, observation and interview among the abbot, school director, community leaders and the Buddhists' families with 250 targeted people. The result has been found that: The Five Precepts means the regular bodily and verbal observation by abstaining from 5 deeds: 1) all being killing; 2) stealing what is not given; 3) sexual misconduct; 4) false speech; and 5) intoxicants causing heedlessness; whereas there are 5 Dhamma codes that cultivate the five precepts: 1) the Five virtues; 2) the Three Abstinence; 3) forbearance and modesty; 4) mindfulness and clear comprehension; and 5) wisdom. The precept observation is beneficial to both oneself and society while the precept violation is harmful to them.

In the Project of Five Precepts Observation Village: Three sectors organizing the project include: 1) monastery/monk; 2) village/community; and 3) school/other agencies. The objective is to cultivate the Buddhists' awareness on quality, importance, and duty and the benefits of five precepts observation. Models

* อาจารย์คณะครุศาสตร์ เอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี อีเมลล์ sak_mcu@hotmail.com

[†] อาจารย์คณะครุศาสตร์ เอกสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

and activities reinforcing the five precepts observation among families in the Northeast include 3 aspects: 1) donation; 2) Dhamma audience; and 3) meditation practice; whereas the model of living life following the five precepts principle includes 3 codes: 1) faith; 2) true-hearted friends; and 3) wisdom. The objective of the precept observation is to strengthen community and steady living life.

Keywords: Families, the Five Precepts, the Northeast

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดขึ้นมาแล้วกว่า 2500 ปี นับตั้งแต่ที่พระพุทธองค์ทรงตรัสรู้ และได้ประกาศพุทธธรรมซึ่งเป็นคำสอนที่เป็นบรมสังฆะหรือความจริงอันประเสริฐที่เกี่ยวกับโลกและชีวิต ที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบ และนำมาสั่งสอนเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขของมวลมนุษยชาติ (มันเกียรติ โกศลนิตติวงศ์.2541:28-29) ดังนั้น หลักคำสอนในทางพุทธศาสนาจึงมี 2 ระดับ คือ ระดับสังฆธรรม และระดับจริยธรรม ในบรรดาคำสอนที่เป็นโลกุตตระ (สังฆธรรม) และในระดับโลกียะ (จริยธรรม) ซึ่งคำสอนในระดับโลกุตตระ เป็นคำสอนก็เพื่อมุ่งความหลุดพ้นหมดจากกิเลสเป็นคำสอนในระดับที่สูงกล่าวคือ นิพพาน ส่วนคำสอนระดับโลกียะ เป็นคำสอนทั่วไป เพื่อให้ผู้ปฏิบัติดำรงชีวิตอย่างเป็นสุขในชาติปัจจุบัน และชาติอื่นๆต่อไป เป็นคำสอนสำหรับผู้ที่ยังต้องการความเจริญและความสุขในสังสารวัฏ การที่มนุษย์ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏซึ่งยังเป็นความสุขในระดับของโลกียะนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องนำหลักธรรม ที่เรียกว่า ศีล 5 มาดำรงชีวิตของมนุษย์ซึ่งถือว่าเป็นหลักธรรมที่พระพุทธศาสนาได้เล็งเห็นคุณค่าของสังคมที่จะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสามารถพัฒนาพฤติกรรม ด้านกาย จิตใจ และสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปัจจุบันนี้บุคลิกภาพด้านพฤติกรรมมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคมเป็นอย่างมาก บุคลิกภาพเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ละคนหรือจะเรียกว่า เป็นแบบแผนความประพฤติ ของตนเองที่แสดงออกมาจะมีลักษณะที่คล้ายคลึงกันบางส่วน นอกจากนี้บุคลิกภาพ อันเกิดจากการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล ที่จะสามารถปรับตัว และการแสดงปฏิกิริยาโต้ตอบกับสิ่งแวดล้อมของแต่ละบุคคล (รังสรรค์ แสงสุขและคณะ.2544:146) หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาสามารถอำนวยความสุขให้แก่โลกช่วยยกระดับการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้นและช่วยให้โลกเกิดสันติภาพ ผลการวิจัยพบว่าพระพุทธองค์ทรงประทานหลักธรรมอันมีคุณค่าเป็นนิรันดร์ไว้เป็นมรดกโลก เป็นเครื่องคุ้มครองโลกเกิดผลเป็นประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมโลก เป็นเสมือนลูกตุ้มถ่วงโลกไว้ ไม่ให้โลกไหลไปตามกระแสอำนาจกิเลสของสัตว์โลกที่จะทำลายโลกเร็วเกินไป เมื่อคนมีธรรมะมากขึ้นก็ช่วยชะลอไม่ให้โลกถูกเป็นไฟ ไปตามอำนาจของกิเลส และทำให้คนอื่นอีกจำนวนมากแม้ใช้พุทธศาสนิกชนพลอยได้รับความสุขเกิดความดีงาม ความมีสันติสุขขึ้นในสังคม พุทธธรรมคำสอนของพระองค์ คือประทีปดวงใหม่ที่ช่วยส่องแสงสว่างให้สัตว์โลกก้าวไปสู่ความพ้นทุกข์ได้ ทำให้เกิดการปฏิบัติทางศาสนา เกิดผลดีต่อสังคมชาวโลกให้ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขสวัสดิ์ ก่อเกิดสันติภาพและสันติสุขโดยทั่วไป ที่เป็นเช่นนี้เพราะหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยกระตุ้นมนุษย์ ไม่ให้ประมาท ให้หันมาใส่ใจพัฒนาฝึกฝนศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตนเอง เพื่อยกระดับจิตใจ ภูมิธรรมและภูมิปัญญา รวมทั้งพฤติกรรมความเป็นอยู่ของตนให้ดีขึ้น ให้ชีวิตนี้เป็นชีวิตที่มีคุณค่า ได้ประสบสันติ สุข และอิสรภาพโดยไม่มีการแบ่งชาติ ชั้น วรรณะ เมื่อเข้ามาในพระพุทธศาสนาแล้วก็เป็นที่พึ่งกัน เป็นศาสนาที่สอนให้ไม่เมตตาต่อกันทั้งคนและสัตว์แล้วจะเกิดสันติภาพตามมา คำสอนในพระพุทธศาสนาช่วยให้มองปัญหาของแต่ละคนของแต่ละชาติ และปัญหาระหว่างชาติ ได้จากแง่มุมที่ถูกต้อง ช่วยทำให้โลกยุติข้อพิพาทต่าง ๆ ได้ ช่วยประสานรอยร้าวในสังคมมนุษยชาติให้มีเอกภาพในการทำ พูด คิด แก้ไขปัญหาด้วยปัญญา และช่วยโลกให้รอดได้ หากโลกต้องประสบกับวิกฤตการณ์ทางด้านสังคม ทางอารมณ์ และทางจิตวิญญาณ

ประเด็นสำคัญคือในปัจจุบันโลกกำลังอยู่ในยุคข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีและระบบอุตสาหกรรมซึ่งมีส่วนทำให้วิถีชีวิตของมนุษย์มีการพัฒนาเพื่อให้ก้าวทันกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้สังคมสิ่งแวดล้อมและชีวิตจิตใจมนุษย์มีความเปลี่ยนแปลงไปจนมีค่าใหม่ๆเกิดขึ้นเช่นคำว่าโลกาภิวัตน์ เป็นต้น จากสภาพสังคมโดยรวมดังกล่าวนี้อาจทำให้เกิดปัญหาทางด้านการเมืองการปกครองสังคมสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของคนไทยอย่างมากเดิมคนไทยเคยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยกันอยู่เป็นครอบครัวใหญ่รวมกันเป็นหมู่บ้านมีความสัมพันธ์กันอย่างเหนียวแน่นเมื่อวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาเมื่ออิทธิพลต่อสังคมไทยปัจจุบันอย่างมากจนกลายเป็นการกลืนวัฒนธรรมกันเกิดขึ้นวัฒนธรรมที่รับเข้ามานั้นไม่ได้กลั่นกรองหรือไม่ได้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของสังคมไทยก่อนจึงทำให้ค่านิยมของประชาชนในอดีตกับปัจจุบันมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิงประกอบกับประชาชนให้ความสนใจทางด้านการรักษาศีล 5 ของพระพุทธศานาน้อยลง นี่ก็เป็นเรื่องทางความประพฤติปฏิบัติตนของบุคคลซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเรื่องความต้องการของสังคม และความต้องการของบุคคลในสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต),2550: 22)

ครอบครัว เป็นสถาบันทางสังคมที่เล็กที่สุด แต่สำคัญที่สุด ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้รู้จักแบบแผนของ

สังคม เป็นสถาบันแรกที่สามารถหล่อหลอมและพัฒนาบุคคลต่างๆในครอบครัวให้เป็นบุคคลอันพึงประสงค์ของสังคม ซึ่งมีหน้าที่หลายประการรวมถึงหน้าที่ทางศาสนา ครอบครัวต้องมีหน้าที่ในการปลูกฝังให้เลื่อมใสในศาสนาประจำชาติและส่งเสริมให้ปฏิบัติตามตามคำสั่งสอน การรักษาศีล 5 ของพระพุทธศาสนา ซึ่งจะเป็พื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งที่จะกำหนดวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย เพราะพระพุทธศาสนาได้เข้ามาเผยแผ่ในแผ่นดินอันเป็นที่อยู่ของคนไทยนานหลายร้อยปี ชาวไทยส่วนใหญ่ยอมรับหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต พิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาบางอย่างได้กลายเป็นขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณีของคนไทย ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันประชาชนชาวไทยนับถือพระพุทธศาสนาถึงร้อยละ 94.6 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2554: 6)

ดังนั้นด้วยความสำคัญของศีล 5 ที่สะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวในสังคมไทย ผู้วิจัยจึงเกิดความสนใจที่จะศึกษารูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในสถาบันครอบครัวที่ประพฤติปฏิบัติตามและไม่ประพฤติปฏิบัติตามข้อบัญญัติ 5 ข้อ จะส่งผลให้รูปแบบวัฒนธรรมการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีการเปลี่ยนแปลงไปหรือเกิดปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร และสามารถนำไปเป็นรูปแบบเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำรงชีวิตครอบครัวไทยตามหลักศีล 5 อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องหลักเบญจศีลตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษารูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารมีวิธีดำเนินการวิจัยอยู่ 5 ตามลำดับดังนี้

1) รูปแบบการวิจัย คือ ผู้วิจัยสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏในชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ พระไตรปิฎก และในทุติยภูมิ (Secondary Sources) หมายถึง หนังสือ เอกสาร ตำรา วารสารงานวิจัย และวิทยานิพนธ์อันเป็นผลงานด้านวิชาการของนักวิชาการและนักวิจัยอื่นๆที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง

2) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ ผู้วิจัยได้ทำการสนทนากลุ่ม สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ วัด สถานศึกษา ชุมชน และครอบครัวในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา จังหวัดอุดรธานี จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดสุรินทร์ รวม 5 จังหวัด โดยมีผู้ให้ข้อมูล 4 ส่วน คือ เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน จำนวน 250 รูป/คน

3) เครื่องมือการวิจัย คือ เครื่องมือการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงปลายเปิด ที่ไม่เฉลยคำตอบ ให้เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชน ตอบได้อย่างเสรีโดยใช้ข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และศึกษาเอกสาร ใช้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคคลโดยมีเครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปประกอบการเก็บข้อมูล โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับการรักษาศีล 5 ตามหลักพระพุทธศาสนา

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ และการสัมภาษณ์เจ้าอาวาส/พระสังฆาธิการ ผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และครอบครัวพุทธศาสนิกชนโดยให้กลุ่มประชากรได้ตอบประเด็นปัญหาได้อย่างเสรีซึ่งมีเครื่องบันทึกเสียง และกล้องถ่ายรูปประกอบการเก็บข้อมูล

5) การวิเคราะห์ข้อมูล คือ การวิเคราะห์และสังเคราะห์ครอบครัวรักษาศีล 5 ตามหลักพระพุทธศาสนามีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือได้อย่างไร

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “รูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนินชีวิตของครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ” สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับดังนี้

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า เบญจศีลคือ การรักษากายและวาจาให้มีความเป็นปกติมี 5 อย่าง (สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน).2538:65) คือ 1) การห้ามฆ่าสัตว์ 2) ห้ามลักทรัพย์ 3) การห้ามประพฤติผิดในกาม 4) การห้ามพูดปด และ 5) การห้ามดื่มสุราและเมรัย หลักของเบญจศีลจัดเป็นหลักคำสอนในชั้นโลกียะเป็นหลักการที่พระพุทธองค์ทรงสอนให้มนุษย์

ทุกคนปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข ความสงบ ความมีเอกภาพความเสมอภาค ซึ่งคำสอนเหล่านี้ทั้งหมดได้ตั้งอยู่บนรากฐานของการดำเนินชีวิตด้วยหลักของเบญจศีลอันเป็นคำสอนเพื่อความปลอดภัยที่พึงาม เป็นการหาเลี้ยงชีพที่บริสุทธิ์ปราศจากมิถิฉาชีพเพื่อมุ่งเน้นให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ลักษณะของศีลคือทรงไว้ซึ่งกุศลธรรมเป็นลักษณะ ทำให้มีความเป็นปกติทางกายและวาจา ไม่ละเมิดทุจริต แต่ให้เป็นสุจริตพ้นจากความชั่วทั้งปวงเป็นลักษณะ เป็นข้อห้ามไม่ให้กระทำความชั่วหรือกระทำความผิด เพราะการกระทำนั้นเป็นการกระทำที่ผิดและไม่ดี ส่วนหลักธรรมซึ่งเป็นคำสั่งให้กระทำ เพราะการกระทำนั้นถูกและเป็นของดี ศีลธรรมจึงเป็นกฎหรือระเบียบที่สามารถทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขสงบ หรืออาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเบญจศีลและเบญจธรรม

หลักคำสอนและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนามีความเกี่ยวข้องกับสังคมและสะท้อนให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพระพุทธศาสนาในด้านความสัมพันธ์ทางสังคมได้มากที่สุด คือ คำสอนและหลักปฏิบัติในระดับศีล เพราะศีลเป็นระบบควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกายและวาจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกันการดำเนินกิจการต่าง ๆ ของหมู่ชน การจัดสภาพความเป็นอยู่และสิ่งแวดล้อมให้เรียบร้อยและเกื้อกูลแก่การดำรงอยู่ด้วยดีของหมู่ชนนั้น และแก่ความผาสุกแห่งสมาชิกทั้งปวงของหมู่ชนอันจะเอื้ออำนวยให้ทุกคนสามารถบำเพ็ญกิจภรณ์ที่พึงามยิ่งขึ้น เพื่อบรรลุจุดหมายสูงสุดของชีวิตตามความตกลงนับถือของพวกตน หรือเพื่อเข้าถึงประโยชน์และความดีงามสูงสุดตามอุดมการณ์ของหมู่ชนนั้น ตลอดจนเกื้อกูลแก่การที่หมู่ชนนั้นจะเผยแผ่รุดมการณ์ กิจการและประโยชน์สุข ความดีงามของตนให้เผยแพร่อยากกว้างออกไป

ด้วยเหตุนี้เบญจศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานหรือศีลขั้นต้นที่สุดคือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ว่าด้วยกาย หรือวาจา และไม่ทำลายสติสัมปชัญญะที่เป็นตัวคุ้มครองศีลของตนอันเป็นหลักความปลอดภัยพื้นฐานสำหรับทุกคน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546: 245)

ในหลักของเบญจศีลนั้นศีลแต่ละข้อต่างมีหลักการ ลักษณะการห้าม และวัตถุประสงค์ของศีล ตลอดจนการตัดสินใจการล่วงละเมิดและความโทษหนัก - เบาของศีล ซึ่งศีลแต่ละข้อมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะของศีล นอกจากนี้ การรักษาศีล 5 ยังมีหลักธรรมที่มีสภาพเอื้อต่อการรักษาศีล โดยมี 1) หลักเบญจธรรม คือ ธรรม 5 ประการ ซึ่งเป็นธรรมอันดีงามห้าอย่าง คุณธรรมห้าประการคู่กับเบญจศีล เป็นธรรมเกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลผู้รักษาเบญจศีล 2) หลักของวิริติ คือ เจตนาเครื่องดเว้นจากองค์และวัตถุนั้น ผู้ไม่มีวิริติ ไม่ถือว่าเป็นผู้มีศีล เพราะวิริติได้ชื่อว่า เป็นตัวศีล ส่วนสิกขาบทเป็นข้อห้ามแผนกหนึ่งซึ่งเป็นอาการของศีล วิริติถือว่าเป็นหลักการสำคัญในการรักษาศีล สำหรับผู้ดเว้นจากสิกขาบททั้ง 5 ประการได้ด้วยวิริติจึงได้ชื่อว่า ผู้มีศีล กล่าวคือเป็นผู้มีกายวาจาเป็นปกติเรียบร้อยสะอาดปราศจากโทษ 3) หลักขันติและโสรัจจะ หมายถึง ธรรมอันทำให้งาม โดยที่ขันติเป็นความอดทนเพื่อบรรลุความดีงามและความมุ่งหมายอันชอบ ส่วนโสรัจจะ เป็นความเสงี่ยม อหยาศัยงาม รักความประณีตหมั่นจดระเบียบอย่างงดงาม การรักษาศีลในแง่การละเว้นและการประพฤติดรรมล้วนต้องประกอบด้วยความอดทนเพื่อต่อสู้กับกิเลส อันจะนำสู่จุดหมาย ที่ชอบธรรม ต่อเมื่อมีเหตุปัจจัยอันอาจทำให้ล่วงละเมิดศีลมากระทบ บุคคลสามารถน้าขันติ มาสกัดกั้นการล่วงละเมิดศีล 5 ด้วยการอดใจหยุดใจที่ใครจะทำการล่วงละเมิด 4) หลักของสติและสัมปชัญญะจัดเป็นธรรมมีอุปการะมาก ด้วยเหตุที่เกื้อกูลในการกระทำกิจหรือทำความดีทุกอย่างประกอบด้วย สติ คือ ความระลึกได้ นึกได้ สำนึกอยู่ไม่เผลอ กับสัมปชัญญะ คือ ความรู้ชัด รู้ชัดสิ่งที่นึกได้ ตรชนก เข้าใจชัดตามความเป็นจริง เพราะการรักษาศีลที่ประกอบด้วยสติและสัมปชัญญะย่อมทำให้บุคคลไม่เผลอ สติล่วงละเมิดศีล และระลึกตัวในศีลที่ตนรักษารวมถึงสิ่งที่ตนเองกำลังประพฤติ และ 5) หลักของปัญญา คือ ความรู้ทั่ว ปริชายังรู้เหตุผล ความรู้เข้าใจชัดเจน ความรู้เข้าใจหยั่งแยกได้ ในเหตุผล ดีชั่ว คุณโทษ ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ เป็นต้น และรู้ที่จะจัดแจงจัดสรร จัดการ ความรอบรู้ในกองสังขารมองเห็นตามความเป็นจริงปัญญาทำให้บุคคลประกอบด้วยสัมมาทิฐิ ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบถูกต้องเหมาะสมตามธรรม สามารถรักษาความสะอาดกาย ความสะอาดวาจา และความสะอาดใจ เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยศีล นอกจากนี้ การไม่รักษาเบญจศีลทำให้ใจเราไม่บริสุทธิ์หรือเรียกว่าบาปคำสอนในพระพุทธศาสนาจึงสอนให้มนุษย์มีความเพียรพยายามในการละความชั่วมีความพยายามในการทำความดีและหมั่นชำระจิตใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอในการที่จะละความชั่ว ส่วนการรักษาศีลมีอานิสสในการรักษาศีลโดยรวมนั้นส่งผลดีให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีสงบเรียบร้อยมีความสุขทั้งในปัจจุบันและอนาคต

จากการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อส่งเสริมสนับสนุนและสร้างความตระหนักให้พุทธศาสนิกชนชาวไทยนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ไปปฏิบัติตามหลักศีล 5 สุวัณิชีวิตประจำวันของคนทุกคน กับทั้งเพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการจัดตั้ง “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ของทุกจังหวัดทั่วประเทศ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้รับการส่งเสริมให้ปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมเพื่อกระตุ้นให้เกิดความรัก ความศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา ให้รู้จักใช้หลักธรรมมาเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิตให้ได้รับความสุขจากการแบ่งปันและความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจน เพื่อเป็นการแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาและเป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคงสืบไป

โครงการนี้นับเป็นโครงการที่เป็นนโยบายสำคัญของกรมการศาสนาที่จะส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมเห็นความสำคัญของการรักษาศิล 5 และมาร่วมเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนโครงการนี้ไปสู่ ผลสัมฤทธิ์ โดยอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และมีจิตสำนึกต่อตนเองในการรักษาคุณค่าของข้อบัญญัติแห่งศีล 5 เพื่อความสงบสุขร่มเย็นเป็นสุขของตนเอง ครอบครัวและประเทศชาติ โครงการนี้ขับเคลื่อนด้วยองค์กรสำคัญคือ วัด สถานศึกษา ตลอดจนหน่วยงานต่าง ๆ สำคัญของรัฐรวมทั้งเอกชน มีความตระหนักในการมีส่วนร่วมสร้างสังคมสันติสุขโดยการรณรงค์ให้ทุกคน รักษาศิล 5

จากการรณรงค์ให้ครอบครัวไทยรักษาศิล 5 ทำให้ครอบครัวไทยในสถานภาพความเป็นพุทธศาสนิกชน ทำให้ พุทธศาสนิกชนได้ปฏิบัติตามคำสอนในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะในเรื่องของการรักษาศิลเป็นข้อละเว้นมิให้กระทำความชั่ว และปฏิบัติตามหลักธรรม คือ ข้อปฏิบัติให้ทำความดี เช่น เว้นจากการฆ่าสัตว์แต่เท่านั้นยังไม่พอต้องมีความเมตตากรุณาและ เอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นด้วย การละเว้นความชั่ว พุทธศาสนิกชนที่ติจะต้องปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนและในการปฏิบัติตามธรรมจะต้อง กระทำด้วยความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้อง โดยเฉพาะเรื่องของการรักษาศิล ที่พุทธศาสนิกชนควรประพฤติปฏิบัติตามคือการรักษาศิล 5 เป็นการละเว้นความชั่วและการประกอบความดี ประพฤติปฏิบัติตามบทบาทและหน้าที่ของตนในครอบครัวอย่างดี เต็ม ความสามารถ ความเป็นอยู่และเป็นไปในครอบครัวก็จะมีสุขสงบสุข (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557: 2)

นอกจากนี้การรักษาศิล 5 ยังช่วยลดปัญหาความรุนแรงของครอบครัวไทย โดยสมาชิกทุกคนในครอบครัวต้องรักษาศิล 5 เป็นเบื้องต้นก่อนทั้งนี้เพราะศีลเป็นหลักปฏิบัติที่ฝึกฝนให้สมาชิกรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา มีความรับผิดชอบ โดยมีความตระหนักรู้ ในใจเสมอว่าเรารักสุขและเกลียดความทุกข์ขุ่นใด คนอื่นก็เช่นเดียวกัน ซึ่งเป็นความตระหนักรู้และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและ สังคม จัดเป็นความประพฤติที่ให้ความปลอดภัยแก่ชีวิตในครอบครัว ทั้งนี้เพราะปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัวมีพื้นฐาน มาจากพฤติกรรมของมนุษย์โดยรวม 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจที่ล่วงละเมิดศีล 5 หากครอบครัวรักษาศิล 5 มีการ รักษาศิล 5 ทำให้สมาชิกในครอบครัวรู้สึกถึงความอบอุ่น ปลอดภัย ไว้วางใจ เชื่อใจและยังจัดเป็นการฝึกฝนตนเองถึงการให้เกียรติ และเคารพในสิทธิซึ่งกันและกัน และยังจัดเป็นกฎ ระเบียบหรือฐานที่มั่นคงให้แก่ครอบครัว ความมั่นคงของครอบครัวนั้นต้องเกิด จากความรักใคร่สนิทสนมกลมเกลียวกันมีเมตตากรุณาช่วยเหลือกันและกันของสมาชิกทุกคนในครอบครัว ร่วมแรงร่วมใจกันแก้ไข ปรับปรุง พัฒนาความเป็นอยู่และพัฒนาคุณธรรมในจิตใจของทุกคนจนสามารถนำไปสู่ชีวิตครอบครัวที่ดี เป็นครอบครัวที่มีแต่ความ เจริญก้าวหน้ารุ่งเรือง และเป็นสถาบันพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ยั่งยืนสืบไป

จากการรักษาศิล 5 ของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำให้มีรูปแบบและการเสริมสร้างวัฒนธรรมการดำเนิน ชีวิตตามหลักพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และมี เอกลักษณะในความเป็นไทยให้มีลักษณะเฉพาะตัว โดยเฉพาะความเป็นคนมักทำบุญสุนทาน มินิสัยโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็น ออกเห็นใจผู้อื่น ทำให้มีรูปแบบและกิจกรรมการเสริมสร้างการรักษาศิล 5 ตามลำดับดังนี้

1. การให้ทาน เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างความดี เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตในพระพุทธศาสนา ทาน คือ การ ให้อภัยแก่คนหรือสัตว์อื่น ตามความหมายนี้ คือ การงดเว้นจากเวรภัย ได้แก่ การรักษาศิล มิเว้นจากการฆ่าสัตว์ เป็นต้น การรักษาศิล เป็นการให้ทานอย่างหนึ่ง ถือเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่ เพราะเป็นการให้ความปลอดภัยในชีวิตแก่สัตว์ทั้งหลาย การให้ทานใน พระพุทธศาสนา มีหลายประเภท ในทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงทานไว้ 2 ประเภท คือ 1) อามิสทาน หมายถึง การให้สิ่งของ เป็นทาน ด้วยการให้วัตถุสิ่งของซึ่งเป็นการให้ปัจจัย 4 ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม อาหาร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค และ 2) ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทานการให้คำแนะนำสั่งสอนให้รู้ตัวชั่ว หรือการแสดงธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าประกาศแล้ว อันเป็นเหตุ สิ้นทุกข์และนำสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า เพื่อจะให้เป็นประโยชน์แก่คนอื่น ๆ

2. การฟังธรรม คือ การฟังหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าในพระพุทธศาสนา การฟังธรรมเป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างการ รักษาศิล 5 โดยมีคติธรรมและคติสอนใจส่งเสริมกิจกรรมการรักษาศิลตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวัน การฟังธรรมเป็นผลดีหรือ ส่วนดีที่เกิดขึ้นทันทีที่มีความตั้งใจฟังธรรมคือหลักคำสั่งสอนอันประเสริฐของพระพุทธเจ้า ที่พระภิกษุคณคว้านามาทเทศน์ ปาฐกถา บรรยายหรือบอกเล่ากล่าวสอนในกาลเทศะต่าง ๆ

3. การปฏิบัติธรรม คือ การฝึกจิตให้สงบและเป็นสมาธินั้นเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ที่พุทธศาสนิกชนในทุกคน ควรเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัวและสังคม การปฏิบัติธรรมจึงเป็นเสมือนรูปแบบหนึ่งแห่งการ ส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมไทยในสมัยปัจจุบัน ยังเป็นกิจกรรมเสริมสร้างการรักษาศิล 5 ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพราะการรักษาศิลกับการปฏิบัติธรรมต่างเป็นปัจจัยที่สนับสนุนต่อกันและกัน

จากการรักษาศิล 5 ครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือนำไปสู่การดำเนินชีวิตตามหลักของศีล 5 ทำให้ครอบครัว ไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีวิถีชีวิต จารีต วัฒนธรรม ประเพณีที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับพระพุทธศาสนา เพราะครอบครัวได้

ปลูกฝังให้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและส่งเสริมให้ปฏิบัติตามหลักศีล 5 ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดวิถีชีวิต การดำเนินชีวิต พิธีกรรม คำสอน และการปฏิบัติตามแนวคำสอนในพระพุทธศาสนาจนกลายเป็นขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมและประเพณีมีหลักการดำเนินชีวิต คือ

1. การมีศรัทธา คือ การมีความเชื่อตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 4 อย่าง คือ 1) กัมมัสสัทธา หมายถึง การมีเชื่อในเรื่องกรรม และเชื่อในกฎแห่งกรรม โดยมีความเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง กรรมใดที่กระทำโดยเจตนา กรรมนั้น ย่อมเป็นอันทำ ไม่ว่าจะเป็นกรรมดี หรือกรรมชั่ว ย่อมเป็นปัจจัยให้ผลดีและไม่ดีสืบต่อไป 2) วิปากัสสัทธา ได้แก่ ความเชื่อในผลของกรรม โดยเชื่อว่าผลของกรรมมีจริงกรรมทำแล้วต้องมีผลและต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดี ผลชั่วเกิดจากกรรมที่ชั่ว 3) กัมมัสสัคคาสัทธา หมายถึง มีความเชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตนใครทำกรรมใดไว้ จะต้องเป็นเจ้าของกรรมนั้นและจะต้องเสวยวิบากของกรรมนั้น และ 4) ตถาคตโพธิสัทธา หมายถึง เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามั่นใจในองค์พระตถาคตว่าทรงเป็นพระสัมมาสัมพุทธะ

2. ความเป็นกัลยาณมิตร คือ ผู้มีความเอื้อเฟื้อผู้มีน้ำใจเอื้อเฟื้อต่อกันและกัน ทำให้เกิดความสงบสุข ความเห็นแก่ตัวจะไม่มีโอกาสได้เกิดขึ้น ความเป็นกัลยาณมิตรนั้นมีอยู่ในบุคคล หรือสังคมใด บุคคลนั้นย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขและความเจริญในสังคมนั้น ๆ

3. ความมีปัญญา คือ การมีปัญญาในการดำเนินชีวิต เพราะปัญญาเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตเพื่อให้เห็นความจริงหรือสัจธรรม หากไม่มีองค์ความรู้เรื่องปัญญานี้ การที่จะพิจารณาให้สามารถกำหนดทำที่ต่อสิ่งมีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับโลกย่อมเป็นไปได้ยาก

หลักการดำเนินชีวิตทั้ง 3 ข้อข้างต้น ถือว่าเป็นการดำรงชีวิตของครอบครัวไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่เกิดจากการรักษาศีล 5 เพราะส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาและมีวิถีการดำรงชีวิตที่ดำรงชีวิตสืบทอดต่อ ๆ กันมาเป็นวัฒนธรรมการดำรงชีวิตจนถึงปัจจุบันนี้ ศีล 5 จึงเป็นบรรทัดฐานให้ประพฤติดีปฏิบัติชอบเพื่อประโยชน์ของบุคคลและสันติภาพโดยรวม อย่างไรก็ตาม การรักษาศีล 5 ยังเป็นปัจจัยสำคัญทำให้ครอบครัวหรือชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสัมพันธ์ที่ต่อกันหรือความเข้มแข็งโดยทำหน้าที่ประสานหรือเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน ชุมชน และวัด ทำให้องค์กรหรือหน่วยงานต่างๆได้ทำหน้าที่และสนับสนุนให้ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดียิ่งขึ้นและเป็นการปลูกฝัง อบรมคุณธรรมและจริยธรรมต่อชุมชนทำให้ชุมชนมีความรัก ความเมตตาและความเอื้ออาทรต่อกันและกัน การรักษาศีล 5 ของครอบครัวไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังเสริมสร้างความมั่นคงการดำเนินชีวิตด้วยการประกอบสัมมาชีพกล่าวคืออาชีพที่ถูกต้องตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาและถูกต้องตามหลักของกฎหมายด้วย ในขณะเดียวกันก็มีการลด ละ และ เลิกอบายมุขเพราะเป็นหนทางแห่งความเสื่อมคุณภาพชีวิตและสังคม ดังนั้นการรักษาศีล 5 จึงเป็นการส่งเสริมให้ครอบครัวไทยมีคุณธรรมและจริยธรรมทางสังคมเพื่อให้เกิดความสงบสุข และสมานฉันท์ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ควรศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติเกี่ยวกับศีล 5 ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน พร้อมจัดโครงการ อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับศีล 5 ให้ทราบถึง องค์ประกอบ อาณิสส 5 โทษ และผลกระทบของการละเมิดศีล 5 ฝึกสอนวิปัสสนากรรมฐานขั้นต้น ให้กับครอบครัวรักษาศีล 5 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ควรมีการพัฒนาครอบครัวรักษาศีล 5 ต้นแบบเพื่อสร้างแบบอย่างในการดำเนินงานหมู่บ้านรักษาศีล 5 และนำไปสู่การขยายผลอย่างเป็นรูปธรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือต่อไป

3. ควรนำเสนอภาครัฐโดยเฉพาะรัฐบาลให้มีการส่งเสริมครอบครัวรักษาศีล 5 อย่างจริงจัง โดยการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและการจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอต่อการดำเนินงาน

บรรณานุกรม

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2552). **พระไตรปิฎกศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รายวัน.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2550). **มองสันติภาพโลกผ่านภูมิหลังอารยธรรมโลกาภิวัตน์**. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.

มันเกียรติ โกศลนิตติวงศ์. (2541). **ทฤษฎีและเทคนิคในการให้คำปรึกษาพุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น.

รังสรรค์ แสงสุขและคณะ. (2544). **ความรู้คู่คุณธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

วสิน อินทสระ. (2549). **พุทธจริยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรม.

สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญ สุวฑฺฒโน). (2538). **ความจริงที่ต้องเข้าใจ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2557). **คู่มือการดำเนินงานโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรม**

ทางพระพุทธศาสนาหมู่บ้านรักษาศีล 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2555). **การสำรวจสภาวะทางสังคมและวัฒนธรรม พ.ศ.2554**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ..